

Тема 4: Інституціональні перетворення у національній економіці

План викладу і засвоєння матеріалу

1. Приватизація та її роль у здійсненні інституційних перетворень в економіці України.
2. Підприємництво та його становлення в Україні.
3. Антимонопольна політика та розвиток конкуренції в Україні.

Основні поняття та терміни: приватизація, приватизаційний сертифікат, підприємство, підприємництво, інфраструктура підприємства, демонополізація, ліцензування, квота, квотування.

1. Приватизація та її роль у здійсненні інституційних перетворень в економіці України.

Згідно із Законом України "Про приватизацію державного майна" під приватизацією розуміють відчуження майна, що перебуває у державній власності, тобто **приватизація** – це форма перетворення власності, що представляє собою процес передачі державної власності в приватні руки.

Приватизація в Україні має суперечливий характер, що зумовлене переплетінням різних економічних інтересів окремих громадян, політиків, урядовців, керівників тих чи інших підприємств.

Вибір моделі приватизації в Україні від часу проголошення незалежності здебільшого визначався такими чинниками:

- рівень розвитку конкурентного середовища,
- рівень розвитку ринкових відносин
- організаційно-інституційним оформленням відносин власності.

Приватизація об'єктів державної та комунальної форми власності здійснювалася на платній основі, що передбачало надходження певної частини коштів від неї до Державного бюджету України для фінансування різних соціальних програм (погашення заборгованості по пенсіях, заробітній платі для працівників бюджетної сфери, надання допомоги малозабезпеченим тощо) та структурної перебудови вітчизняної економіки.

У першій половині 1990-х рр. надходження коштів від приватизації до Державного бюджету України були незначними, що визначалося загальною макроекономічною нестабільністю, нерегульованістю відповідного нормативного забезпечення, запровадженням в обіг приватизаційних сертифікатів і неготовністю переважної більшості населення до участі у приватизаційних процесах.

Приватизаційний сертифікат— державний приватизаційний папір, який надає право власникові на одержання належної йому частини державного майна.

2. Підприємництво та його становлення в Україні.

Підприємство - це самостійний господарський суб'єкт, що має право юридичної особи і здійснює виробничу, науково-дослідну та комерційну діяльність з метою одержання прибутку

Підприємництво --це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку, тому необхідно створити сприятливі умови для розвитку підприємництва

У 2006 р. в Україні налічувалося понад 307398 малих підприємств, на яких працювало близько 2 млн. осіб. Якщо у 1998 р. загалом по Україні на 10000 осіб припадало 35 малих підприємств, у 2006 р. - 66 малих підприємств, тобто за цей період цей показник збільшився у 1,9 рази.

З початком відродження підприємництва в Україні почала формуватися його інфраструктура.

Інфраструктура підприємства — це комплекс цехів, господарств та служб підприємства, які забезпечують необхідні умови для функціонування підприємства.

За роки незалежності в Україні створено передумови для появи таких важливих елементів інфраструктури підприємництва, як:

- інформаційно-консультативні центри,
- інститути спільного інвестування,
- бізнес-центри,
- технопарки,
- центри підтримки жіночого та молодіжного підприємництва,
- громадські об'єднання підприємців,
- система підготовки та перепідготовки кадрів.

Важливого значення надається залученню молоді до підприємницької діяльності. З цією метою у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації запроваджується цикл курсів, що знайомлять майбутніх фахівців з основами підприємництва, створюють передумови для оволодіння відповідними навичками.

Відповідно до діючих урядових програм і перспектив розвитку підприємництва в Україні пріоритетними напрямками підтримки цього виду діяльності є:

- створення умов для підвищення ролі малого підприємництва у здійсненні структурної перебудови вітчизняної економіки
- забезпечення економічного зростання;
- удосконалення роботи органів державного управління; захисту підприємців;
- підвищення фінансової стійкості та ефективності функціонування підприємницьких структур;
- надання якомога повнішої інформації підприємцям щодо змісту нормативних актів загальнодержавного, регіонального та місцевого рівнів, що регламентують порядок і умови їх діяльності, тощо.

Командно-адміністративна система господарювання, що сформувалася в Україні в період її перебування у складі колишнього СРСР, практично знищила інститут підприємництва, замінивши його на негнучку систему планування виробництва благ та соціалістичного змагання.

Відродження інституту підприємництва є досить складним завданням, оскільки необхідно відновити конкуренцію, змінити систему господарських зв'язків і ділову культуру суб'єктів господарювання

В Україні створюються сприятливі умови для розвитку підприємництва, оскільки воно доволі чутливо реагує на такі чинники, як нестабільність правового поля, наявність різних адміністративних перешкод, політику уряду тощо.

З 1991р. до 2006р в Україні кількість малих підприємств збільшилася у 1,9 рази у розрахунку на 10000 жителів, проте реальна кількість малих підприємств збільшилася у понад 6,5 разів, що свідчить про значне зменшення чисельності працівників на таких підприємствах і їх подрібнення. Важливо зазначити, що із здобуттям незалежності України розпочалося загальнодержавне масове приватизовування державного майна. Це означає, що власниками майна практично ставали працівники того чи іншого підприємства, використовувалися внутрішні джерела залучення коштів.

Згідно законодавства України до **малого бізнесу** відносяться підприємства з оборотом до 70 млн грн.

3. Антимонопольна політика та розвиток конкуренції в Україні.

В сучасних умовах ринок характеризується недосконалою конкуренцією і монополізмом, коли кінцева ефективність не збігається з виробничою. У перехідній економіці діють звичні для ринкової економіки форми конкуренції, утворюється велика кількість ринків досконалої конкуренції на так званих неорганізованих ринках. Водночас монополізм набуває нових форм і масштабів.

Монополістом, згідно з антимонопольним законодавством України, вважається виробник, який контролює 35% товарного ринку.

Демонізація – це комплекс заходів економічної політики держави, спрямованих на подолання монопольного становища виробників. Вона займається у 2-х головних напрямках:

1) ліквідація монопольного становища окремих виробників на ринках і формування нових економічних структур як найважливіша умова формування конкретного середовища на товарних ринках;

2) обмеження та недопущення недобросовісної конкуренції, зловживань панівним становищем на ринку.

Антимонопольне регулювання здійснюється адміністративними та економічними методами.

Адміністративні методи є прямим державним управлінням і передбачають використання системи державних замовлень і контрактів, штрафів, ліцензій, дозволів, квот, установлення норм, стандартів, що регламентують вимоги до якості робіт, послуг, продукції, а також до організаторів виробництва.

Ліцензування, як адміністративний метод, застосовують з метою недопущення на споживчий ринок неякісної продукції.

Квота - це граничний обсяг певної категорії продукції, товарів, в розмірі якого дозволено експортувати з України, імпортувати в Україну протягом встановленого терміну без зазначення чи з визначенням конкретних країн, куди вони експортуються чи з яких вони імпортуються

Квотування – це пряме визначення державою для монополістів їхньої частки у виробництві, збуті чи експорті. Антимонопольне законодавство регулює не тільки сферу промислового виробництва, а й обігу, кредиту, фінансові ринки.

Економічними методами антимонопольного регулювання визначаються податки для підприємств монополістів, пільгові кредити для фірм, що відокремились від монополістів, система сприяння малого і середнього бізнесу. З розвитком ринкової с-ми господарювання переважатимуть економічні методи, а адміністративні будуть зведені до регулювання природних монополій.